

1

Cum se schimbă lumea?

Încă de pe vremea când era studentă, cu mintea plină de învățăturile lui Aristotel și ale companiei Goldman Sachs, Hilary Cohen știa că-și dorește să schimbe lumea. Dar era chinuită de o întrebare care îi frământa pe mulți dintre cei din jurul ei: cum ar trebui să fie schimbată lumea?

Era anul 2014, mai precis primăvara ultimului ei an de facultate de la Universitatea Georgetown. Hilary trebuia să decidă ce va face mai departe. Să ocupe funcția de consultant în management? Să devină rabin? Ar trebui să se implice direct în ajutorarea oamenilor, lucrând pentru o organizație non-profit? Sau ar fi fost mai bine să se inițieze, pentru început, în domeniul afacerilor? Își însușise acea idee dominatoare, de neevitat pentru un student american de elită, potrivit căreia priceperea în afaceri este esențială pentru a-i ajuta pe alții. Cea mai bună metodă de a genera o reformă elocventă era să-ți faci ucenicia în mediul care fundamentează statu-quo-ul.

Dat fiind mediul social din care provenea, interesul tinerei față de transformarea omenirii, deși comun pentru generația ei, putea fi evitat. Hilary a crescut în Houston, într-o familie iubitoare și unită de oameni înstăriți, abonați la *Wall Street Journal*, cu o mamă implicată activ în comunitatea iudaică și care făcea voluntariat în domeniul sănătății mintale, și un tată care lucra în finanțe (obligațiuni municipale, afaceri imobiliare). Pe lângă activitățile pe care un tată le desfășoară de obicei

alături de fiica sa, precum antrenarea echipelor de sport din care făcea ea parte, tatăl ei a pregătit-o și în analiza investițiilor. Când era mică, o lua prin malluri pentru a vedea la ce magazine sunt cele mai mari cozi. Uneori, bărbatul cumpăra acțiuni pe baza observațiilor fetiței și, când prețul acestora creștea, o lăuda plin de mândrie. Cariera profitabilă a tatălui ei i-a permis lui Hilary să urmeze, de la grădiniță până la ultima clasă de liceu, Școala Kinkaid din Houston, o reputată instituție de învățământ bazată pe filozofia educării „holistice“ a copiilor și pe „dezvoltarea echilibrată – intelectuală, fizică, socială și etică“. În fiecare dimineață în care o lăsa la poarta școlii, tatăl o îndemna: „Învață ceva nou și astăzi!“ La fel ca în cazul multor elevi de la astfel de școli, avea calea deschisă pentru se dedica unor idealuri înalte, pentru a răspunde solicitărilor de a sluji comunitatea și pentru a obține o slujbă de birou asemenea tatălui ei.

Însă Cohen fusese interesată dintotdeauna și de politică, și de administrația publică. După cum mărturisește, a ocupat „fiecare poziție din cadrul Ligii Elevilor începând cu clasa a treia“. În copilărie visase la o campanie prezidențială intitulată „Hillary Cohen – președintă în 2032“ – visuri susținute virtual printr-un grup de Facebook și, mai concret, prin tricouri personalizate. În liceu, a făcut parte dintr-un consiliu al tinerilor, înființat în cadrul primăriei din Houston, a urmat un curs de vară la Harvard, „Congresul american: politică, partide și instituții“, și un stagiu la Capitoliu. În cele din urmă, s-a întors la Washington pentru a urma facultatea la Georgetown, unde a cotit de la o traiectorie similară cu cea a tatălui ei spre alte sfere.

A ajuns aici datorită unui interes dobândit pentru lumea afacerilor, o pasiune față de politică și o vagă înclinație către aprofundarea matematicii sau a unei alte științe exacte. Dar curând viziunea avea să i se schimbe. Nu era prima studentă care se lăsa cucerită de idealism între zidurile vechilor clădiri de piatră, înconjurată de peluze verzi. În primul an de facultate,

a urmat un seminar despre educație și atunci a citit *Etica nicomahică* a lui Aristotel. Ulterior, a recunoscut că această carte „m-a influențat cel mai mult și probabil mi-a schimbat mai întâi aria de interese în timpul facultății, apoi viața însăși”.

Prin felul în care a înțeles-o, cartea a făcut-o să pună la îndoială multe dintre presupunerile pe care le dobândise despre sensul vieții crescând într-un cartier prosper din Houston, trăind alături de un specialist în finanțe și având parte de educația oferită de școli prestigioase, pentru a intra apoi, în urma unei selecții riguroase, la Universitatea Georgetown. „Cât despre viața celui care urmărește câștigurile, ea este nefirească și, evident, nu bogăția este binele pe care-l căutăm; căci bogăția nu este ceva util, existând în vederea altui scop”⁸, scria Aristotel. Acest îndemn pentru căutarea unui scop măreț, altul decât agoniseala materială, i-a rămas lui Hilary întipărit în minte. „Aristotel analizează toate lucrurile pe care le-ai putea considera, din greșeală, ca fiind scopul vieții tale”, spune ea. Glorie. Bani. Onoare. Faimă. „Enumeră, practic, motivele pentru care, până la urmă, acestea nu te vor satisface niciodată pe deplin.” Singurul bine cu adevărat important este „dezvoltarea umană”.

Seminarul a impulsionat-o să-și aleagă filozofia ca specializare principală. De asemenea, a urmat cursuri de psihologie, teologie și științe cognitive, deoarece voia să înțeleagă cum abordau oamenii aceste dileme străvechi, referitoare la modul ideal de a trăi. Când era aproape de finalul studiilor, și-a dat seama că voia să susțină ideea dezvoltării umane în beneficiul altora. Ca mulți dintre colegii ei de facultate, voia să fie un agent activ al schimbării în bine. O asemenea dorință era des întâlnită în grupul ei de apropiați. Probabil pentru că li se amintea de multe ori că se numără printre cei norocoși, într-o

⁸ Aristotel, *Etica nicomahică*, traducere de Stella Petecel, ediția a II-a, Editura IRI, București, 1998.

societate care dovedea tot mai puțină empatie față de cei defavorizați.

În anii petrecuți de Cohen la Georgetown, începând cu 2010, furia generată de inechitățile sociale și de evidenta imposibilitate a celor mai mulți de a atinge visul american nu ajunsese încă la apogeu. Dar era deja inevitabilă. Țara își revenea încet la viață după Marea Recesiune. Faptul că universitatea era în Washington, D.C., făcea, de asemenea, tot mai vizibilă gentrificarea⁷, care, de la nașterea lui Cohen, redusese la jumătate populația de culoare din cartier – un aspect adus la cunoștința studenților de publicația campusului, *The Hoya*. La două luni după ce Cohen s-a înscris la facultate, și într-o notă foarte diferită, Tea Party, o facțiune ultraconservatoare din cadrul Partidului Republican, a obținut o victorie semnificativă la alegerile pentru Congres. „Acestor oameni părea că pur și simplu nu le mai pasă deloc de muncitorul de rând”, afirmau cercetătorii Vanessa Williamson și Theda Skocpol, citând o membră a grupării pe nume Beverly, într-o analiză despre Tea Party, publicată în primăvara primului an universitar al lui Cohen, studiată ulterior la universitate.

Mișcarea Occupy s-a lansat în primele săptămâni din cel de-al doilea an de studenție al lui Hilary. Pe durata facultății, parțial datorită agitației stârnite, căutările cuvântului „inegalitate” pe Google s-au dublat în rândul publicului american, iar căutările după „cei unu la sută” s-au triplat. În primăvara celui de-al treilea an de studii, a fost ales un nou papă – un iezuit, la fel ca liderii de la Georgetown. Curând, Papa Francisc a cerut ca sărăcia „să fie eradicată, prin respingerea autonomiei de necontrolat a piețelor și speculațiilor financiare și prin atacarea cauzelor structurale ale inegalității”, pe care le-a numit „rădăcinile problemelor sociale”. *The Hoya* a observat

⁷ Fenomen social caracterizat prin ocuparea de către populația înstărită a zonelor aglomerate, locuite anterior de persoane cu venituri mai scăzute, sau a cartierelor muncitorești și mutarea vechilor rezidenți.

că aceste cuvinte rostite la Roma au avut un ecou puternic în campus. Matthew Carnes, un preot iezuit și profesor de științe politice, cu care Cohen avea să colaboreze curând în cadrul unui proiect filantropic, a declarat pentru ziar că toți criticii inechității sociale din campus s-au simțit „răzbunați“ de papă. Iar în vara de dinaintea ultimului an de facultate a luat naștere mișcarea Black Lives Matter, care i-a atras pe mulți dintre colegii ei într-una dintre cele mai tranșante critici ale inegalității din istoria modernă a Americii. Pe măsură ce Cohen se apropia de momentul absolvirii, un economist francez mai puțin cunoscut, pe nume Thomas Piketty, a publicat un bestseller surprinzător: *Capitalul în secolul XXI* – o carte ce cântărește mult la cele peste 1000 de pagini, fiind un veritabil atac asupra inegalității.

Piketty și câțiva colegi de-ai săi aveau să publice mai târziu un articol conținând date uimitoare despre 2014, anul în care Cohen a absolvit facultatea și a început să se întrețină singură. Studiul demonstra că, dacă o absolventă a unei facultăți, ca Hilary Cohen, ajungea să se situeze între cei mai bine plătiți 10% dintre salariați, ar fi avut un salariu brut de două ori mai mare decât o tânără aflată în aceeași situație în anul 1980. Dacă s-ar fi plasat între cei mai bine plătiți 1% dintre salariați, venitul ei ar fi fost de trei ori mai mare decât al unui salariat la fel de performant de pe vremea părinților ei – o medie de 1,3 milioane de dolari anual pentru acel grup de elite, față de 428 000 de dolari în 1980, ajustați la rata inflației. În situația extrem de fericită în care avea să se situeze între cei mai bine plătiți 0,001% dintre salariați, venitul ar fi fost de peste șapte ori mai mare decât cel din 1980, cu o medie de 122 de milioane de dolari. Studiul includea și informația izbitoare conform căreia pentru salariații americani aflați în jumătatea inferioară s-a înregistrat, în același interval de timp, o creștere a veniturilor salariale brute de la 16 000 de dolari la 16 200. Cu alte cuvinte, 117 milioane de oameni fuseseră „completocoliți de creșterea economică începând cu anii '70“, scriau Piketty,

Emmanuel Saez și Gabriel Zucman. Inovațiile incredibile ale unei generații întregi au adus progrese abia sesizabile pentru jumătate dintre americani.

Realitățile unei Americi astfel divizate făceau parte din atmosfera în care Cohen trebuia să ia decizii legate de viitorul ei. Propoziția care-i reflecta cel mai bine aspirațiile, spunea tânăra, era des întâlnită în sălile de curs de la Georgetown: „Schimbă viețile a milioane de oameni.“ Se referea la dorința larg răspândită de a acționa pentru rezolvarea problemelor sociale într-o perioadă în care astfel de chestiuni se regăseau pretutindeni și oferea un indiciu asupra felului în care această dorință fusese indusă de instituțiile și moravurile capitalismului.

Cohen povestea că, atunci când ea și prietenii săi se gândeau cum ar putea crea o lume mai bună pentru ceilalți, o făceau într-o manieră potrivită vremurilor în care crescuseră. E vorba de o epocă în care capitalismul nu are un oponent ideologic pe măsură, care să aibă o influență la fel de puternică și în care e greu să te sustragi premiselor, valorilor și vocabularului pieței, chiar și când vine vorba despre o temă precum schimbarea socială. În campusurile americane, cluburile socialiste au făcut loc unor cluburi de inițiative sociale. Totodată, studenții au fost influențați de „decalogurile“ lumii afacerilor, răspândite prin reclame, conferințe TED și cărți ale unor așa-numiți „lideri de opinie“ de a face totul „la scară largă“. Mai mult, trăim într-o epocă în care tinerilor li se spune neîncetat că „pot prospera făcând bine“. Astfel, când Cohen și prietenii ei au început să se implice, abordările lor au vizat mai puțin ceea ce doreau să schimbe sau să elimine și mai mult proiectele pe care voiau să le inițieze. Mulți dintre ei credeau că e mai important să construiești ceva bun decât să te lupți cu ce e rău.

Cu o generație în urmă, când părinții lor vorbeau despre „schimbarea lumii“, mulți dintre ei au avut tendința de a folosi un limbaj care conținea sintagme precum „lupta împotriva

sistemului“, „puterile care se vor naște“, „Omul“. În anii '60 și '70, Georgetown fusese unul dintre cele mai conservatoare campusuri, grație, în parte, rădăcinilor sale religioase. Cu toate acestea, era plin de studenți dornici să schimbe lumea, care protestau față de Războiul din Vietnam, care se îndoiau de sistem și se alăturau unor grupări precum Uniunea Radicală, care în 1970 a redactat o scrisoare deschisă, îndemnându-i pe toți să citească învățăturile președintelui Mao. „Doar o pătrime din campus e formată din hipioți purtând haine zdrențuite“, afirma Susan Berman în cartea *The Underground Guide to the College of Your Choice*^{*}, publicată în 1971. „Dar lucrurile progresează, căci acum trei ani unii studenți încă purtau sacou și cravată la cursuri.“

Unul dintre acești studenți fusese Bill Clinton, care s-a înscris la Georgetown în 1964, iar când s-a întors din prima vacanță de vară a descoperit, spre ușurarea lui, că nu mai era obligat să poarte costum și cravată. Viitorul președinte nu se considera un radical, deși, la un moment dat, îi declarase jurnalistului Maurice Moore că avea mulți prieteni „care presupun că ar fi putut fi considerați hipioți sau membri ai unei generații de nonconformiști“. Clinton a avut însă grijă să se distanțeze de ceea ce el numea „negativismul mai degrabă nesănătos“ al mișcării hippie. Dar calea aleasă de el ilustrează felul în care tinerii de atunci, care doreau schimbarea, își evaluau opțiunile. I-a mărturisit lui Moore că avea de gând să urmeze un doctorat sau o facultate de drept și, după aceea, să intre „în politica internă, în echipele de campanie electorală sau într-un alt departament“. Era fascinat de inițiativele tranșante ale președintelui Lyndon Johnson în privința drepturilor omului și a combaterii sărăciei și credea în lucruri în care pe atunci nu părea ciudat să crezi: dacă îți dorești sincer schimbarea lumii, trebuie să începi cu sistemele aflate la baza problemelor sociale.

^{*} *Ghidul clandestin către facultatea visurilor tale.*

Însă, de atunci și până acum, Universitatea Georgetown, Statele Unite și lumea, în general, au fost cuprinse de o ideologie cu o influență tot mai mare care urmărește rezolvarea aceleiași probleme: cum se poate schimba lumea în cel mai eficient mod. Acest curent de idei este adesea numit neo-liberalism și constituie, în definiția dată de antropologul David Harvey, „o teorie referitoare la anumite practici de economie politică ce susține că bunăstarea oamenilor poate fi stimulată cel mai bine prin lărgirea libertăților și a competențelor antreprenoriale individuale, într-un cadru instituțional care garantează dreptul la proprietate privată, la o piață liberă și la liberul schimb“. Acolo unde este aplicată această teorie tind să se instaleze „dereglementarea, privatizarea și retragerea statului din multe sfere ale activităților sociale“, continuă Harvey. „Deși într-o piață liberă este garantată libertatea personală și individuală, fiecare individ este responsabil și dă socoteală pentru propriile acțiuni și pentru propria bunăstare. Acest principiu se extinde și în domeniul serviciilor sociale, al educației, al asistenței medicale și chiar al pensiilor.“ Filozoful politic Yascha Mounk surprinde consecințele culturale ale acestei ideologii atunci când spune că ea a stimulat o nouă „epocă a responsabilității“, în care „responsabilitatea – care odinioară însemna datoria morală de a-i ajuta și a-i sprijini pe ceilalți – a ajuns să reprezinte obligația de a fi autosuficient“.

Inițiatorii acestei revoluții au fost figuri politice de dreapta, precum Ronald Reagan și Margaret Thatcher, care au ajuns la putere criticând rolul guvernului. Reagan declara că „guvernul nu este soluția problemei noastre; guvernul este problema însăși“. Cu două secole mai devreme, Părinții Fondatori ai Americii creaseră un guvern constituțional pentru „a făuri o Uniune mai trainică, pentru a pune bazele justiției, a asigura liniștea și apărarea, a promova bunăstarea generală și a garanta binecuvântarea libertății pentru noi înșine și pentru urmașii noștri“. Acum, instrumentul pe care ei îl construiseră și care